

quatenus versatur circa honestatem quævis ardua superandi. Quarto demum esse debet *temperans*, modum a ratione præscriptum non excedens: temperantia hoc singulariter præstat, quatenus circa voluptates moderandas versatur. Ex his vero Theologia Scholastica unam *justitiam*, cæteris Philosophiæ ac Theologiæ Morali relictis, pertractandam suscipit; sic tamen, ut, secus ac Jurisprudentia, quæ juxta L. 1. Tit. 1. Instit. de Just. et Jure a Justitia ordinem ducit, primo circa ejus objectum versatur, quod ejus cognitio utilis magis ac necessaria, maximeque forum Theologicum, regulandos mores, ac decidendas pro conscientiæ foro quæstiones, quæ hinc et frequentes et implexæ oriuntur, attineat.

DISSERTATIO PRIMA

ET PROCEMIALIS.

DE NOTIONE ET DIVISIONE JURIS.

3. Analogum *juris* nomen est, usuque hominum diverso sensu accipitur; I. quidem pro loco, in quo judicia exercentur, et administratur justitia, quo sensu dicimus, vocari *in jus*, comparere *in jure*. II. Pro sententia judicis, atque ita is dicitur præesse *juri dicendo*. III. Pro ipsa Jurisprudentia, sive scientia legum ac canonum; in qua acceptione eos, qui legum ac canonum adepti notitiam, *Juris Consultos* appellamus; ac ita sumptum jus definitur ab ULPIANO: *Ars æqui et boni*, L. 1. ff. de J. et J.; ab Imperatore vero: *Divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia*. §. 1. Inst. h. t. IV. Ac magis proprie pro regula justi, sive lege ipsa ac canone; hocque sensu veniunt hi loquendi modi: ex *dispositione*, *fictione*, *subtilitate juris*. Item hac acceptione jus opponitur facto; unde ortum ducunt hi alii loquendi modi: *Quæstio juris*, *Quæstio facti*: *Ignorantia juris*, *Ignorantia facti*. Ac demum isto sensu §. fin. Inst. de J. et J. jus in Naturale, Gentium et Civile distinguitur, quæ tamen juris divisio potius juris magis specificè sumpti, quam in genere, aut perfecta est. V. Et strictius pro facultate et titulo agendi aliquid, vel omittendi; vel exigendi ab altero, qui vi facultatis nostræ ac tituli ad id obligatur nobis, ut hoc, illudve, det agat, aut omittat. Hoc in sensu dicimur, uti jure nostro; lædere jus alienum; succedere in jus alterius; transferre jus nostrum in alienum, etc. Jus istud, quatenus facultas, sive potestas est exigendi aliquid ab altero, vel hunc obligandi ad actionem, vel actionis omissionem, *activum* dicitur; actio autem ipsa, vel ejusdem ommissio ab altero præstanda, utpote juris activi terminus, jus *passivum* appellatur, ac vulgari nomine a Theologis *debitum*, item *justum*; estque ipsum justitiæ, ut virtus specialis est, objectum, ut ex hujus notione evincitur; cum enim post ULPIANUM Princ. Instit. h. t. ac L. 10. ff. eod. definiatur passim: *Constans ac perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*, hoc est, juxta juris Interpretes, habitus inclinans ad suum cuique tribuendum, liquet, a justitia, quæ virtus specialis est, intendi, ut reddamus alteri, quod ejus est, hoc est, quod illi *debetur*; proin hoc *debitum* esse illius objectum.

4. Atque hoc illud jus est, quod maxime Theologi considerant. At quoniam jus, pro debito sumptum, sive *passivum*, sine altero, scilicet *activo*, penitus intelligi haud possit, cum correlativa sint, nihilque sit debitum alteri, sine jure exigendi in altero; quin præcise tantum debeas, quantum

habet juris alter a te exigendi, poscit ipsa rerum affinitas, imo necessitas, ut de jure non tam passivo, quam activo disseramus. Porro cum et jus activum a lege pendeat (quidquid enim quis juris habet agendi aliquid, vel omittendi, aut exigendi ab altero, vel a lege naturæ, vel positiva profuit), notitia quoque juris, ut *regula justæ* est, pernecessaria intelligitur. Ne tamen in alienam messem falcem mittamus, præsuppositis, quæ Tract. de Legib. continentur, de jure in hac acceptione, solum generalia præmittere visum est, tum quod ab his in foro Theologico penitus præscindi non possit; tum quod inde afferri lumen oporteat iis, quæ hoc Tractatu hic illic agitantur.

CAPUT I.

DE JURE, UT EST REGULA JUSTI, GENERATIM.

Jus, ut est regula justæ, sive sumptum pro lege et canone, dividitur in *Naturale* et *Positivum*; Positivum vero in *Divinum* et *Humanum*, Humanum rursus in jus *Gentium*, *Civile*, et *Canonicum* sive Ecclesiasticum subdividitur. De jure naturali et divino in Tract. de Legib., item de jure gentium, quantum Theologo satis, disputatum est. Solæ proin duæ posteriores juris species, quæ magis subservire præsentis instituto possunt, hic perlustrandæ remanent.

ARTICULUS I.

PRÆCOGNITA GENERALIA DE JURE CIVILI.

5. *Dico I.* Jus Civile in genere, est jus positivum humanum auctoritate Principis, vel Magistratus secularis, potestatem legislativam habentis, conditum ad politicam Reipublicæ civilis gubernationem, pacem, felicitatemque temporalem. Servat data definitio omnis bonæ definitionis leges, ut examinanti patebit. Nulla tamen in definitione mentio fit populi, quod hodie populus ferre leges non soleat, secus ac olim, quo respici videtur §. 1. *Inst. de J. N. G. et C.* ubi jus civile illud dicitur, quod quisque populus, vel civitas sibi proprium fecit, et constituit.

Porro ex definitione data juris civilis differentia ab omni alio elucet. Et quidem illa a jure naturali ac positivo divino se ipsam manifestat; neutrum enim humanum est, hoc est, auctoritate sola humana conditum; neutrum etiam hujus dispositioni subest; utrumque immutabile est, omitto differentias alias per se notas. Sed et a *jure gentium* triplici ex capite discernitur: 1º. enim hoc communitatum ac populorum plurium felicitatem respicit; jus civile illius solum Reipublicæ populique bonum, pro quo fer-

tur. 2º. Jus civile legibus plerumque verbo scriptove explicite latis inducitur; alterum plerumque moribus tantum et usu. 3º. Prius in voluntate legislatoris humani proxime fundatur, nec nisi remote in illo juris naturalis principio, *Legislatori juste imperanti parendum est*; posterius vero, jus gentium, proxime in illo juris naturalis principio, *fides data servanda est*, fundatur; unde tametsi omne jus positivum nitatur etiam æquitate naturali, hoc est, saltem convenientia, jus tamen gentium arctiorem propinquitatem habet cum jure naturæ, quam civile, minusque subjectum mutationi est.

Dixi vero in conclusione *jus civile in genere*; passim enim, ex recepto usu, ac per antonomasiam per jus civile jus *romanum* intelligitur, quod proinde vulgato nomine, ut nunc patebit, *commune* dici solet.

6. *Dico II.* Jus civile primo in commune et particulare, seu statutarium, secundo in scriptum et non scriptum, dividitur.

Commune est Romanum apud nos, vel rectius *Romano-Germanicum*. *Particulare* est vel *provinciale*, quod unius tantum provinciæ subditos ligat; inde jus Austriacum, Saxonicum, Franconicum, etc.: vel *municipale*, quod civitatis Imperialis subditos attinet. *Scriptum* apud nos ipsum jus commune est: *non scriptum*, sive *consuetudinarium* aut consuetudo, est jus tacitis utentium moribus introductum, ut sunt *mores Feudales*, etsi per accidens scripti sint. *Text. et DD. in §. 3. et 9. Inst. h. t. L. jus Civile ff. de just. et jur.*

Jus scriptum, sive commune sex constat partibus, Lege, Plebiscito, Senatus consulto, Magistratum edictis, Responsis prudentum, Constitutionibus, seu Principum placitis, pro triplici ratione status, Democratici, Aristocratici, Monarchici, quo successive utebatur Romanus populus. *Lex* hic pressius et specialius sumitur pro una duntaxat particula vel specie juris scripti, nempe ea, quam populus Romanus ipse, interrogante Magistratu Senatorio, vel Consule constituebat; cum enim initio populus Romanus tantus non esset, ut facile convocari posset, eique cum Senatu adhucdum bene conveniret, ex utriusque consensu jus est factum, quod in specie dicitur *lex*, quatenus ea pars juris scripti opponitur aliis; non vero quod partes reliquæ vel leges non essent, vel vi legum non gauderent. *Plebiscitum*, quod *plebs* (quo nomine Cives Romani veniunt, Patritiis et Senatoribus exclusis) interrogante Tribuno plebis condidit; ortis enim plebem inter et Senatum discordiis, ac secessione plebis facta in montem Aventinum, proprium sibi Magistratum constituit, quo velut Tribuno interrogante, jus fecit, ac Plebiscita compellavit. Aucto vero subin populo, ut convocari amplius commode non posset, juris condendi potestas a populo translata in Senatum fuit, qui, excluso dein populo jus statuit, quod inde dictum *Senatus consultum*, velut *Senatusconsultum Velleianum*, *Macedonianum*. *Edicta Magistratum* ipsum illud jus sunt, quod *prætorium* dicitur, quod videlicet Prætores, quorum potestas tantum annua erat, induxerunt, cum pronuntiarent sententias, adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia; etiam hoc jus honorarium dicitur ad honorem Prætorum, tametsi ad jus honorarium in specie quoque referatur §. 7. *Inst. de J. N. G. et C.* *Ædilitium edictum*. *Responsa prudentum* sententiæ et opiniones sunt eorum, quibus

olim a Cæsare, vel etiam Populo, aut Magistratu concessum, ut de jure responderent, qui idcirco *Jurisconsulti* appellati, quorum responsis Pandectæ abundant. At hodie, quæ petuntur jurisconsultorum responsa jus non faciunt, etsi probabilitatem. *Placita vel Constitutiones Principum* jus illud sunt, quod Princeps translato lege regia a populo in eum imperio in statu monarchico constituit, sive, rescribendo Libellis supplicum, cujusmodi Rescriptis ut plurimum constat Codex, sive per Decretum decernendo in causa controversa; sive per Edictum motu proprio aliquid statuendo. Hac tenus recensitæ juris scripti species potissimum sic dictum *Corpus juris Civilis* efficiunt, de quo nunc.

7. Dico III. Corpus juris civilis est usitatus ille Librorum fasciculus, quo jura civilia et politica, horumque cognitio continetur.

Constat 5. partibus. *Prima* Institutionum Libros IV. complectitur; *secunda* L. Pandectarum, seu Digestorum Libros; *tertia* XII. Libros Codicis; *quarta* Authenticum, seu Novellas CLXVI. vel VIII., ac *quinta* demum Libros duos seu consuetudines Feudales.

Si dicas: Etiam in eodem Corpore 113. Novellæ extant Imperatoris Leonis.

R. Sed hæc extra usum sunt, vixque allegantur, ut proinde vim juris non habeant, nec adnumerentur reliquis partibus.

Corpus hoc juris, si Libros Feudales exceperis, passim *jus Justinianicum* a JUSTINIANO Imperatore dicitur, non quod contentas eo leges primus tulisset ipse, sed quod immensa illa veterum scripta ac jura, de quibus paulo ante dictum, confusa ac dispersa eam in consonantiam atque ordinem coegerit, suaque opera TRIBONIANI, THEOPHILI et DOROTHEI, suaque auctoritate munierit. At, quid circa partes singulas observandum, paucis notare operæ pretium erit.

8. *Institutiones*, sive, quo etiam proprio alias nomine appellantur, *Instituta*, inter cæteras Corporis juris partes, ordine positionis primæ sunt; sive, quod et primæ fuerint ordine publicationis, sive quod eas primo, tanquam prima legum cunabula, elementaque legalis scientiæ a juris tyrone addisci oporteat. Et vero epitome quædam totius juris sunt; *omne enim jus*, ait Imperator §. *ult. Inst. de J. N. G. et C. vel ad Personas pertinet, vel ad Res, vel ad Actiones*, quippe *Personis* jus de *Rebus* per *Actiones* redditur; sed de his singulis agunt *Instituta*. Dixi: ordine *publicationis*; ordine enim *compositionis* Digesta priora veniunt; his enim opera TRIBONIANI, THEOPHILI ac DOROTHEI absolutis, iisdem mandavit Imperator, ut velut elementa Jurisprudentiæ ex Digestis exciperent, ac *Instituta* componerent, ut liquet ex §. 3. *Proëm. Inst.* Inde est, quod *Instituta* hic illic ad Pandectas adhuc edendas provocent. Absolutis vero *Institutis*, hæc continuo publicata fuere, ac quidem mense Novembr. XI. Calend. Decembr. anni 533. Digesta autem mense Decembr. 3. Calend. Januar. Unde *Instituta* Digestis priora et posteriora sunt diverso sensu.

Non tamen ob illum prioritatis aut posterioritatis ordinem *Instituta* Digestis, aut hæc illis derogant, cum utrisque auctoritatem contulerit Imperator; quin, ut dubium hoc præcideret, statuerit, ut etsi *Instituta* prius

publicata essent, non nisi tamen ex eodem die, scilicet 3. *Calend. Januar.* et *Instituta* et Digesta suam sortirentur auctoritatem L. 2. §. *pen. C. de Vet. Jur. concl.* Id tamen inficiabitur nemo, *Institutiones* haud raro ex Digestis interpretationem recipere, indeque suppleri, unde desumptæ sunt. Exemplo est §. 23. *Inst. de Rer. Div.* ubi, quod de spicis excussis dicitur, intelligendum est juxta L. 7. §. 7. *ff. de Acquir. Rer. Dom.* ex qua §. 23. *cit.* depromptus est. Similia alia in Tractatus decursu observabimus. Verum et istud exploratum est, quatenus ex *Constitutionibus* illis novissimis, controversias juris veteris decidentibus, insertum quid fuerit *Institutis*, eatenus ex parte derogari Digestorum juri, hoc est, dubietatem illam a TRIBONIANO relatum in ff. tolli decidendo. *Constit. Tanta circa nos.* §. 11. *in fine de confirm. Digest.*

9. *Digesta*, alio nomine, hausto ex fonte græco, *Pandectæ*, quod omnia veluti contineant, olim in VII. partes Imperator distinxerat L. 2. §. *omnia C. de Vet. Jur. enucl.*; at postea a jurisconsultis tempore BULGARI et AZONIS in III. partes cœperunt dividi, quarum prima *Digestum vetus* ab initio ad Tit. III. *Soluto Matrimonio*, Lib. XXIV. se extendit. Inde pars altera, *Digestum infortiatum* dicta, Libros omnino XIV. complectens, ad Tit. I. Lib. XXIX. de N. O. N. excurrit. Hinc vero pars tertia, *Digestum novum*, incipit, continens residuos Titulos et Libros. De nominum illorum, Digesti veteris, Infortiati, Novi origine ac causa, lis etiamnum inter Jurisconsultos pendet; at quidquid causæ redditur, divinatio potius et conjectura est.

10. *Codex*, Justinianicus modernus scilicet, *repetita prælectionis* est; hoc est, post primum Justinianicum, rursus emendatus, ad exemplum Legis XII. Tabularum, Libros XII. divisos itidem in Titulos, complectitur. Tria hæc in Codice notanda veniunt: primum, quod si ex tribus Libris ejusdem ultimis allegetur lex aliqua, etiam addatur numerus Libri, velut: *C. de Jure Fiscali* L. I. Lib. X. aut: *L. omnes profugi*. 8. *C. de Agriculis* Lib. XI. Alterum, quod IRNERIUS quasdam clausulas ex Novellis detractas inseruerit Titulis Codicis, quæ *Authenticæ*, tanquam ex authentico Novellarum jure decerpit, dicuntur, atque eatenus solum vim juris obtinent, quatenus consonant cum suo fonte, seu Novella, ex qua desumptæ sunt. Tertium, quod cum publicatis jam *Institutis* et *Pandectis*, adhuc superessent controversiæ variæ, partim jam ante inter Jurisconsultos agitatæ, sed nondum decisæ, partim emergentes de novo, Imperator earum decisiones inseruerit Codici novo, quarum *quinquaginta* recensentur, *Constit. Cordi nobis est, de Emend. Cod.* quasque ordine exhibet de CLINGENSPERG *Proëm. Inst. Lib. I. Q. 9.* atque præter has insuper *Constitutiones* novas addiderit a 50. *Decisionibus* distinctas.

11. An vero 50. *Decisiones* illæ *Pandectarum* juri derogent? inter Jurisconsultos controvertitur. Negant Cl. STRUVEN *Exercit. I. Th. 69.*, LUDWELL *Disp. speciali de Decisionib.* Moventur 1º. quia *Decisiones* jam fuerant publicatæ antequam *Pandectæ* componerentur; jus autem prius posteriori derogare non potest: 2º. quod probabile non sit, Justinianum leges mani-

festè contrarias intulisse in Corpus juris : 3^o. quod Decisiones eæ latæ sint cum in finem, ut Institutiones et Digesta tanto melius concinnarentur.

Sed tenenda est *affirmativa* et communis Jurisconsultorum sententia ; 1^o. Quia ita sentire cogit mens Imperatoris et intentio, quæ omnibus aliis quæsitis rationibus prævalere debet. 2^o. Quia rationes contrariæ partim laborant veritate suppositi, partim historiæ. Quantum enim primum attinet, Imperator has decisiones edidit, ut per illas jus antiquum corrigeret, *Constit. Cordi nobis, cit. §. 1.* Jus vero antiquum illud ipsum est, quod antea dispersum, vagum et confusum jusserat Imperator in Digesta referri ; ergo et his per Decisiones illas, uti et Constitutiones novas derogatum fuit. *Neque refert*, quod Imperator jus vetus jusserit in Digesta referri, ut illud jam tum pro eo tempore serviret, ideoque TRIBONIANO potestatem dederit, veterum Jurisconsultorum responsa mutandi ; nam, non obstante optima voluntate Principis, TRIBONIANIQUE industria, etsi hoc sæpissime, non tamen in omnibus LL. factum. Exemplum hujusce evidens est in L. 26. §. 13. *in fin. ff. de Condict. indeb.* qua dicitur eum, qui res duas alternative habet, si utramque solverit, in potestate creditoris esse retinendi quam vellet. Eaque est ULPIANI sententia, a qua tamen Jurisconsulti alii, ut PAPINIANUS dissentiunt : at L. 10. *C. de Condict. indeb.* contra ULPIANUM decidit Imperator, quod is debeat habere electionem, qui utrumque solvit, non creditor. Quos textus, nisi derogationem fatearis, frustra conciliare tentabis. Sed et illud inde simul liquet, TRIBONIANUM non mutasse jus illud vetus in Digesta relatum juxta 50. Decisiones, cum L. 10. *cit.* edita fuerit anno 530. quo Digesta nondum composita, quin tamen TRIBONIANUS decisionem illam in Digesta referret. Unde

Ad 1^{um}. R. Hoc 1^o. imprimis de omnibus asseri non potest. 2^o. Decisiones 50. non simpliciter, sed tantum secundum quid Digestis priores dici possunt ; jus enim Digestorum jam ante existebat, licet adhuc diffusum, sine ordine ; ergo huic per Decisiones derogari potuit. Quatenus vero jus illud vetus in Digesta relatum et publicatum, sic quidem priores dici Decisiones poterunt ; sed hoc adversarios quid juvat, cum jus Digestorum, ut modo vidimus, juxta Decisiones reformatum non sit.

Ad 2^{um}. N. *Cons.* Aliud est *contrarias* ponere leges in eodem Corpore, aliud sibi *derogantes*. Prius probabile non est, voluisse Imperatorem. Alterum citra incommodum fieri potest, ut edocere quemlibet potest vel ipsa Digestorum compositio, imo ipsiusmet Codicis ; ita enim per L. 7. *C. de naturalib. liber.* derogatum est textui L. 6. *Cod. eod.* Idem factum experta est L. *in offerendis.* 37. *C. de Appellat.* abrogata per L. *fin. §. in his C. de temporal. Appellat.* Neque enim hoc injustum dici, aut Legislatori verti vitio potest, si curet, ut ex verbis legis derogantis appareat sensus correctæ legis ; cum eo subinde movere rationes possint, initio non prævisæ. Unde non tenet argumentatio : Leges subinde sibi invicem derogant ; ergo sunt contrariæ ; tum ob rationes datas ; tum quod eatenus desinat esse lex, quatenus illi per aliam derogatur.

Ad 3^{um}. N. Simpliciter, cum ex dictis Digesta juxta Decisiones 50. nec composita, nec reformatata sint.

12. Demum *Novellæ* Justinianeï juris pars postrema sunt non positione solum, sed et editione, publicato enim jam Codice repetitæ Prælectionis, cum adhuc controversiæ quædam vel nondum decisæ, vel æquiori judicio decidendæ occurrerent, Imperator insequentibus annis *Novellas*, subintellige *Constitutiones*, edidit, successive tamen et velut sparsim, ut proinde, si in *Novellis* occurrant contraria, semper posterior abroget priorem, neque de conciliatione et harmonia textuum laborandum sit. Quod vero jus *Digestorum* et *Codicis* attinet, indubium est, hoc per *Novellas* subin correctum esse, tametsi idem alias non raro confirmet, et explicent. Unde fit, quod in dubio non debeat correctio præsumi, nisi vel ex præfatione *Novellæ*, vel verbis ipsis illa reluceat.

13. Totius vero Corporis juris civilis ultimam partem *Libri Feudales* constituunt, sive, ut dicuntur alias, *Consuetudines Feudales*, quas, ut vult receptor et verior opinio, GERHARDUS NIGER, et OBERTUS DE ORTO, Mediolanenses Consules, qui sub FRIDERICO I. circa an. 1150. floruerunt, partim collegerunt ex Constitutionibus Imperatorum Occidentis CONRADI II., HENRICI II., LOTHARI III., FRIDERICI I. etc., partim ex consuetudinibus Longobardicis. In editione GOTHOFREDI hic modo Librorum numerus est, I. II. V. tertio scilicet et quarto cum secundo confusis ; ac videtur Liber secundus desinere in *Tit. de Notis Feudi* 2. F. 72. ; nam qui sequuntur Tituli incertæ auctoritatis sunt. Unde observandum, capitula illa, quæ a 2. F. 72. ejus Libri subsequuntur, *extraordinaria* vocari ; neque recte, nisi cum ordinariis consonent, vel hæc non satis explicata reddant explicatiora, pro dirimendis controversiis adduci.

14. Sed præter partes in Corpore juris civilis comprehensas, ac modo recitatas, insuper aliæ extra illud sunt in Imperio, quæ una cum prioribus jus *Romano Germanicum* constituunt, suntque sequentes :

I. *Aurea Bulla*, ab appenso sigillo aureo sic nuncupata, conditore CAROLO IV. Imperatore prodiit, promulgata Norimbergæ anno 1356. saltem quoad priora 23. capita ; cætera enim Metis publicata sunt. Argumentum ejus si consideres, est Pragmatica Sanctio de electione et coronatione Imperatoris, tum juribus Principum Electorum, atque aliis quibusdam negotiis lata, eum in finem, ut præciderentur controversiæ Electores inter aliosque Imperii proceres quoad convocationem, electionem, ac coronationem Imperatoris, item quoad sedendi, et suffragium ferendi ordinem, aliisque in conventibus publicis non raro oriri solitæ.

II. *Recessus Imperii*, dicti etiam Ordinationes, Constitutiones Imperii, germanice *Reichs-Abschied*, sunt leges universales in Comitibus Imperii Germanici, ab iis latæ et promulgatæ, qui eas ferendi jure in Imperio gaudent. Circa hos notanda sunt sequentia : 1^o Obligant tam Imperatorem, quam cæteros Imperii cives, eos saltem, ad quos pertinent, immediatos et mediatos. 2^o Diverso tamen modo ; Imperator enim et *Status Imperii*, h. e. qui sive virile sive curiatum habent in Imperii Comitibus suffragium, probabilis per modum pacti, aut contractus ligantur Recessibus ; ita enim disertis verbis asseritur in *Declaratione Pacis Profanæ in Comitibus Augustæ Vindellicorum* anno 1500. *in fin. pr.*, tum in *Ordin. Regiment. Wormatiæ*

anno 1521. *in fine*; ab respectu cæterorum, qui prærogativa Status Imperii non gaudent, sed meri subditi sunt, vim legum obtinent; cum a Superioribus procedant, qui potestate legislativa donati, inferiores obligare intendunt. 3^o Etiam juxta Recessus Imperii in summis Imperii tribunalibus jus reddendum est. 4^o At cum variæ extent Recessuum editiones, hic illic inter se dissimiles, ac mendosæ, in controversiis recurri debet ad exemplaria authentica, quorum duo confici solent, atque alterum archivo Imperii sub custodia Moguntini Electoris, utpote Archi-Cancellarii Imperii, alterum aulae Imperialis archivo inferri.

III. *Capitulatio Cæsarea*, sive Conventio, qua Imperator electus, ante coronationis solemniam, propositas sibi certas condiciones, continentem normam administrandi Imperii, juratus spondet se servaturum, publicæ salutis conservandæ causa.

IV. *Pax profana*, sive Pragmatica sanctio perpetuo valitura, consensu unanimi tum Imperatoris, MAXIMILIANI I., tum Ordinum Imperii promulgata in R. I. Wormatiæ anno 1495., ac in sequentibus Recessibus amplius declarata, qua omnis injusta vis arcetur a Statibus et subditis Imperii, ut, secus ac antea in Imperio se res haberet, quisque rebus juribusque suis libere ac pacifice uti, tutoque ac pace degere ubique possit.

V. *Pax religiosa*, id est, publica transactio, ex dira temporis necessitate ad majus evitandum malum, inita primo Passavii a FERDINANDO I. Rege Romanorum cum Statibus Imperii anno 1552., dein firmata et ampliata Augustæ Vindelicorum anno 1555., qua certarum sectarum, primo quidem solis Protestantibus, sic proprie dictis, tum vero etiam Reformatis sive Calvinianis liberum Religionis suæ exercitium indultum.

VI. *Pax Westphalica*, publica pariter transactio Imperatorem inter ac Status Imperii inter se, tum Regem Galliæ, ac Reginam regnumque Sueciæ inita et conventa, tum de servanda utraque pace religiosa et profana, tum aliis negotiis publicis anno 1648. Dividitur pax hæc in Cæsareo-Suevicam, ac Cæsareo-Gallicam. Prior Osnabrugis, posterior Monasterii Westphaliæ constituta, unde instrumentum pacis Westphaliæ ex his duobus constat, Osnabrugensi ac Monasteriensi.

VII. His adduntur *Ordinatio judicii Camerae Imperialis*, edita a MAXIMILIANO I. anno 1495., ac renovata a CAROLO V. anno 1584. *Ordinatio judicii Aulico-Imperialis*, qualis prodiit anno 1654. Demum *Nemesis*, sive *Ordinatio criminalis Carolina*, sic a conditore suo CAROLO V. nuncupata.

Priores sex species maxime jus Germaniæ publicum constituunt, circa quas nobiles controversias Jurisconsulti movent, at quæ forum nostrum haud attingunt. Unde, iis prætermisissis, quod de jure Romano, sive communi ad dicendorum facere intelligentiam potest, solum breviter perstringemus.

§. 1.

An et quomodo in Imperio Jus Commune sive Romanum obliget?

Juris Communi sive Romani nomine hic Justinianicum venit, ac de eo quaeritur, sitne ita in Imperio receptum, ac quidem auctoritate publica, ut acquisierit indolem juris domestici, secundum quod jus reddi debeat in tri-

bunalibus, ac decidi queant controversiæ, quæ frequentes occurrunt, etiam pro foro Theologico? Dixi: *Receptum*: cum enim Germania JUSTINIANO non pareret, huic dare leges non poterat; proinde si Germanos aliosve Imperii subditos obliget, hos non aliter, quam *ex Recepto* obligare potest, nec ex receptione qualicunque, sed tali, quæ est auctoritatis publicæ.

15. *Dico*. Obligat ex Recepto, ac quidem auctoritate publica.

Prob. In Comitibus Wormatiensibus anno 1495. constituta Pace profana, Camerae, Judici et Assessoribus præscribitur juris jurandi formula, qua se obstringant, quod deinceps jus reddere velint, *secundum jus commune Imperii*, Recessus, Statuta ac consuetudines provinciarum. En! cæteras inter justitiæ administrandæ normas *jus commune* ponitur; igitur vim legis communis habeat, necesse est.

Conf. 1. Ex *Ordnationibus Camerae* subsequentibus, anni 1553., tum aliis, quæ idem iisdem verbis repetunt.

Conf. 2. Ex Carolina Nemesi, quæ judices crebro, ut liquet ex Art. 117. 118. 120. 121. ad jus Romanum ablegat.

Conf. 3. Ex Ordinatione judicii Imperialis aulici edita in lucem anno 1654. *Tit. I. §. Et quoniam*, qua præcipitur ejusdem tribunalis Consiliariis, ut juxta Imperii Constitutiones, et *jus commune scriptum* sententias pronuncient, utque idcirco, quod in Ordinationis fine additur, *Corpus juris civilis* et canonici in mensa tribunalis semper propositum oculis remaneat, quo iisdem uti possint.

Conf. 4. Ex quotidiana praxi; de qua textantur Jurisconsulti alicujus nominis plerique, si modo nominis obscuri unum alterumque excipias. Evolvamus enim, liceat dicere cum BRUNQUELLO in *Histor. Jur. Part. 3^a. Membr. 2. Cap. 11. §. 13.* sententias, observationes, relationes Camerales apud TILLEMANNUM DE BENIGNIS, MEISCHNERUM, OSTERMANNUM, GUNTHERUM, SCIPIONEM.... GALLIUM, BLUMIUM, perillustrem LUDOLPHUM: item deductiones jurium, quibus illustrium controversiarum fundamenta et merita demonstrantur, leges Romanas non tantum utramque in illis facere paginam, sed etiam ad causarum publicarum decisionem adhiberi, deprehendemus. Sed et Imperatoria in aula, suffragiis Statuum Imperii, etc., non infrequentem esse legum Romanarum usum Acta Imperii apud MULLERUM, LONDORPIUM, FABRUM aliosque Collectores testantur. Quibus singulis adde erudita opuscula recentissima de CRAMER.

16. *Dices 1.* Formula illa juris jurandi, de qua *in prob. Concl.*, non extat in Corpore recessuum; ergo.

R. C. A. N. *Cons.* Extare enim deberet; sed ab oscitante compilatore neglecta fuit; præterquam enim, quod *Ordinatio Cameralis* anni 1553. *Part. 1^a. Tit. 57.* eam referat verbotenus; eandem aperte contestatur *renovata Ordinatio* Spireæ anno 1588., ubi ad varias juramentorum formulas, ac præsertim ad eam provocat, quæ Wormatiæ in Comitibus, Judici et Assessoribus Camerae præscripta, anno 1495. prodiit. Quod vero hæc formula in Corpore recessuum non extet, mirum ne sit, neque enim latere quem potest, quantum ab eruditissimis desiderata sit hactenus emendatior Recessuum editio.